

8. Jedrska energija v predvolilnih programih slovenskih političnih strank na državnozborskih volitvah 2022

Sara Bauman

Uvod

Energetska prihodnost Slovenije se je v luči energetske negotovosti (kot posledice vojne v Ukrajini) (Drvarič, 2022), splošnih okoljskih problemov, s katerimi se kot družba soočamo (Hočevar, 2025), in podnebnih ciljev EU pokazala kot ena izmed pomembnejših tematik volilne kampanje za volitve v Državni zbor (DZ) leta 2022. Kot pomemben del energetske prihodnosti Slovenije se je skozi predvolilno kampanjo pokazala tudi jedrska energija, pri čemer lahko govorimo o vnovični obuditvi te tematike. Jedrska energije je v preteklosti že bila politično zanimiva, izpostavimo lahko npr. čas osamosvajanja Slovenije, ko je »zelena« politična stranka (Zeleni Slovenije) svoj vstop v koalicijo Demos pogojevala z zavezami o zaprtju jedrske elektrarne v Krškem (JEK 1) (Fink Hafner et al., 2017: 52), ob koncu 90. let pa je tematika postala manj relevantna.

V pričujočem poglavju nas bodo zanimala stališča slovenskih političnih strank do jedrske energije v obdobju volitev v DZ leta 2022. Zanimali nas bosta pomembnost te tematike za posamezno politično stranko in vsebina njenega stališča. V tem kontekstu najbolj optimalen vir stališč političnih strank predstavljajo predvolilni programi, saj gre za uradni dokument, o vsebini katerega se je članstvo in vodstvo stranke vsaj do neke mere poenotilo (Laver in Garry, 2000: 620; Pennings in Keman, 2002: 76; Laver et al., 2003: 311; Laver, 2014: 216; Ruedin in Morales, 2019: 304). Stališča političnih strank bomo torej razbrali iz njihovih predvolilnih programov, in sicer s pomočjo kvalitativnega metodološkega pristopa, ki bo vključeval ocenjevanje pomembnosti tematike jedrske energije in analizo vsebine stališč. Literatura, ki se ukvarja s stališči političnih strank, izraženimi v predvolilnih programih, je obsežna, najdemo tako osredotočanje na splošne ideološke pozicije levo-desno (Franzmann in Kaiser, 2006; Benoit in Laver, 2007;

Köning et al., 2013; Koljonen et al., 2022) kot tudi na bolj specifična stališča o posameznih javnopolitičnih področjih (Gudbrandsen, 2010; Jakobi, 2011; Akkerman, 2015; Ruedin in Morales, 2019; Schmid, 2021; Vogler, 2022); ob tem pa je manj literature, ki bi poudarjala področja, ki na prvi pogled niso nujno ideološka v smislu razkola med levo in desno politično ideološko usmeritvijo (Ruedin in Morales, 2019). Prav tako je manj literature, ki bi se ukvarjala specifično s stališči o jedrski energiji v predvolilnih programih.

V nadaljevanju poglavja sledi kratek pregled literature o stališčih političnih strank in o tematiki jedrske energije. Temu bosta sledila opis metodologije in raziskovalnih vprašanj ter analiza stališč slovenskih političnih strank glede jedrske energije v času volitev v DZ leta 2022. V zaključku bomo povzeli vse glavne ugotovitve.

Stališča političnih strank

Določanje stališč političnih strank je pogosto težavno, saj imajo stranke o kateri koli tematiki redko le eno, nedvoumno stališče (Ruedin in Morales, 2019: 304), poleg tega pa so stališča pogosto lahko nejasna. Pri nejasnosti stališč lahko gre za to, da posamezna tematika za stranko ni prioriteta in zaradi tega ne izoblikuje jasnega stališča (Han, 2018) ali pa za premišljeno volilno strategijo (Bräuninger in Giger, 2018). Pri slednji stranka svojih stališč zaradi želje po čim boljšem volilnem izidu namenoma ne izrazi – nejasnost stališč lahko namreč pomeni, da stranka s tem pritegne volivce iz različnih skupin (Bräuninger in Giger, 2018).

Stališča političnih strank je mogoče razbrati iz različnih virov, kot so na primer predvolilni programi strank (Laver et al., 2003) in medijski nastopi predstavnikov stranke (Helbling in Tresch, 2011). V pričujočem poglavju jih bomo razbrali iz predvolilnih programov strank in ob tem se nam lahko porodi vprašanje, ali gre pri stališčih izraženih skozi predvolilne programe za »resnična« stališča strank. Po mnenju Laverja in Garryja (2000: 620) gre za nerelevantno vprašanje, saj je »resnično« stališče stranke tako zelo izmuzljivo, da bi lahko celo trdili, da gre za metafizični pojem. Ob upoštevanju tega, da predvolilni program predstavlja stališča stranke v specifičnem časovnem odseku, in sicer v času volilne kampanje (pri čemer lahko domnevamo, da se je z izraženimi stališči strinjal večji del članstva in vodstva stranke), lahko programi predstavljajo kvaliteten vir stališč politični strank, še posebej o specifičnih javnopolitičnih področjih (Laver in Garry, 2000: 620; Ruedin in Morales, 2019: 304). Poleg tega predvolilni programi omogočajo tudi

pomemben uvid v zgoraj omenjeno nejasnost stališč – v kontekstu volitev skušajo stranke pridobiti čim večjo prednost, kar jih (lahko) vodi do tega, da v svojih programih poudarijo nekatere tematike, druge pa omenijo samo mimogrede ali pa sploh ne (Köning et al., 2013: 169). Stranke v svojih predvolilnih programih izražajo stališča o mnogih različnih tematikah, v nadaljevanju nas bo v tem kontekstu zanimala tematika jedrske energije.

Tematika jedrske energije

Znotraj razprav o pridobivanju električne energije je jedrska energija tematika, ki je izredno kontroverzna in politizirana (Hoedl, 2019; Jensen-Eriksen, 2020: 1; McBeth et al., 2022: 2). V evropskih državah jedrska energija že od 60. let prejšnjega stoletja izgublja politično podporo (McBeth et al., 2022: 3), to pa sta dodatno pospešili še jedrski nesreči v Černobilu leta 1986 in v Fukušimi leta 2011. V evropskem prostoru lahko sicer najdemo države, ki imajo do jedrske energije pozitiven odnos, tako na primer Francija, Češka, Poljska, Združeno kraljestvo in Nizozemska (Schreurs, 2012: 31), iz česar je mogoče sklepati, da v teh državah med političnimi strankami obstajajo vsaj nekatere, ki so jedrski energiji zelo naklonjene. Na Finskem je pred kratkim jedrsko energijo podprla celo zelena stranka (Lynas, 2022).

Poleg omenjenega izgubljanja politične podpore pomembno, morda celo najpomembnejšo opozicijo jedrski energiji predstavlja civilna družba, ki je pomembno vlogo igrala na primer v 70. letih prejšnjega stoletja v protestih proti jedrski energiji, ki so se razširili skoraj po celem svetu in so bili v doseganju svojih ciljev različno uspešni (Kitschelt, 1986; Tompkins, 2016: 117–118). Na področju jedrske energije se prepletanje civilnega in političnega v Sloveniji pomembno kaže na primer skozi to, da je politična stranka Zeleni Slovenije, ki je predstavljala v 90. letih prejšnjega stoletja najpomembnejšo politično opozicijo jedrski energiji, nastala iz okoljskega gibanja, ki je vodilo kampanjo za zaprtje jedrske elektrarne v Sloveniji (Fink Hafner et al., 2017: 17).

Kljub splošnemu trendu upadanja podpore se, kot smo že omenili, javne politike v povezavi s področjem jedrske energije v evropskih državah pomembno razlikujejo. Nikakor ne moremo govoriti o tem, da vse države načrtujejo radikalno ali postopno opuščanje jedrske energije (Franchino, 2014: 213–214). Izpostavimo lahko dve, po razpoložljivosti naravnih virov in potrebah po energiji podobni državi, ki imata v povezavi z jedrsko energijo popolnoma drugačna stališča in načrte za prihodnost – Francija

in Nemčija. Medtem ko se je Nemčija odločila za relativno postopno, a popolno opustitev jedrske energije, se Francija za le-to ni odločila in v prihodnosti nima načrtov za opuščanje jedrske energije (Schreurs, 2012; Wiliarty, 2013; Chrisafis, 2022). Francija predstavlja še posebej zanimiv primer, saj v nasprotju z večino držav vprašanje jedrske energije tam v preteklosti ni bilo politično, ampak tehnično, in relevantna politična opozicija jedrski energiji ni obstajala (Baumgartner, 1989); manjša politična nestrinjanja na tem področju so se pojavila šele v kampanji za predsedniške volitve leta 2012 (Brouard et al., 2013). Podobno kot Francija so zanimiv primer tudi postkomunistične države, kjer prav tako ni močnega političnega nasprotovanja jedrski energiji (Martinovský in Mareš, 2012), jedrski energiji pa zelo nasprotuje civilna družba, na primer v Sloveniji (Huš, 2020; Focus, 2022; Umanotera, 2022).

Kot že omenjeno, gre pri jedrski energiji za politizirano tematiko, ki se sama po sebi ne zdi ideološka, a se v nekaterih primerih lahko kaže kot taka. V splošnem bi lahko opazili nagnjenost desne politične ideologije k podpori jedrski energiji in leve politične ideologije k nasprotovanju (McBeth et al., 2022). Takšne ideološke razlike lahko opazimo tudi pri obravnavi same tematike v povezavi z argumenti, ki jih politični akterji želijo predstaviti (Edberg in Tarasova, 2016) – čeprav se na Švedskem večina političnih akterjev strinja s tem, da jedrska energija ne pomeni dolgoročne rešitve, med desno in levo politično ideologijo obstajajo pomembne razlike v tem, kako in v kolikšnem času naj bi prišlo do opuščanja jedrske energije in prehoda na pridobivanje energije iz obnovljivih virov (Edberg in Tarasova, 2016). Pri ločnicah levo-desno in jedrski energiji nikakor ne gre za trdno pravilo, kar se kaže na primer v postkomunističnih državah, v katerih se podpora jedrski energiji pogosto ne deli po dihotomiji levo-desno (Martinovský in Mareš, 2012: 353).

Zaradi kontroverznosti in politizacije tematike jedrske energije se politični akterji pri sprejemanju odločitev v povezavi s tem pogosto posvetujejo z državljani s pomočjo referendumov. To ni nekaj presenetljivega z vidika tega, da so politične stranke referendumom pogosto naklonjene takrat, ko se želijo izogniti odgovornosti za odločitev, ki vsaj med delom državljanov ne bi bila pozitivno sprejeta, in ko želijo takšno odločitev narediti bolj legitimno (Setälä, 2006: 700; Grynaviski, 2015: 240; Topaloff, 2017: 132; Gherghina, 2019: 684). Na referendume pa lahko gledamo tudi kot na orodje, v okviru katerega zaživijo demokratični ideali (Topaloff, 2017: 127; Gherghina, 2019: 679). V povezavi z jedrsko energijo je bilo v evropskih državah referendumov kar nekaj, in sicer: v Avstriji leta 1978 (Schreurs, 2012: 31), na

Švedskem leta 1980 (Jahn, 1992: 392), v Italiji leta 1987 (von Hardenberg, 2011) in leta 2011 (Franchino, 2014: 213), v Litvi leta 2008 (Mažylis in Jurgelionytė, 2012) in leta 2012 (Gaigalis et al., 2015: 1691) ter v Bolgariji leta 2013 (Bagashka, 2014). Pomemben poskus izvedbe referendumu o jedrski energiji se je v 90. letih prejšnjega stoletja zgodil tudi v Sloveniji. Zeleni Slovenije so bili del druge slovenske vlade in so si kot enega izmed svojih glavnih ciljev zadali izvedbo referendumu o zaprtju JEK 1 (Fink Hafner et al., 2017: 28). Politična stranka je referendum skušala izvesti na podlagi podpisov poslancev, pri čemer jim je sprva uspelo zbrati zadostno število podpisov, vendar je nekaj poslancev zaradi političnih pritiskov svoje podpise naknadno umaknilo. Ponovni poskus izvedbe referendumu se je zgodil leta 1996, ko so nasprotniki jedrske energije poskušali referendum izvesti na podlagi podpisov državljanov. Na koncu jim je uspelo zbrati manj kot 10 % od potrebnih 40000 podpisov (Stritar, 1996). Od tega poskusa referendumu s strani stranke Zeleni Slovenije je minilo že več kot 20 let, v analizi, ki sledi, pa nas bo zanimalo, kakšna so bila stališča političnih strank v povezavi z jedrsko energijo v času zadnjih volitev v DZ leta 2022. Bolj specifično nas bo zanimalo predvsem to, ali so se stranke v svojih predvolilnih programih opredeljevale do tematike jedrske energije; in če so se, kakšna so bila njihova stališča.

Analiza programov političnih strank

Metodologija

Najprej bomo s pomočjo rezultatov volitev v DZ v Sloveniji, ki so potekale 24. aprila 2022, identificirali stranke, katerih stališča o jedrski energiji nas zanimajo. Zanimala nas bodo stališča tistih strank, ki so na volitvah prejele več kot odstotek glasov.¹ Temu bo sledila analiza predvolilnih programov, ki bo potekala v več korakih. Začeli bomo s pregledom predvolilnih programov, pri čemer bomo stališča o jedrski energiji iskali z naslednjimi koreni besed: jedrsk-; nukle-; JEK-; NEK- in Krško. S pomočjo tega bomo najprej

1 Delež 1% smo izbrali zato, ker je to delež, ki ga mora politična stranka v Sloveniji doseči na volitvah, da lahko prejema sredstva iz proračuna (Zakon o političnih strankah – ZpolIS, 1994, 23. člen). Smatrali smo, da je to zadosten prag za to, da gre za vsaj do neke mere relevantno stranko.

določili, katere stranke imajo v svojih predvolilnih programih sploh opredeljeno stališče o jedrski energiji. Analizo bomo nadaljevali zgolj s tistimi, ki imajo opredeljeno stališče. Zanimalo nas bo:

- kako pomembna je v predvolilnih programih tematika jedrske energije;
- ali so politične stranke jedrski energiji naklonjene ali ne;
- kakšna je vsebina stališč o jedrski energiji v predvolilnih programih.

Pomembnost tematike jedrske energije v predvolilnih programih bomo ocenili skozi kvalitativno analizo, ki bo vključevala vizualni pregled dela programa, ki je namenjen jedrski energiji in pregled strukture programov (poglavja, podpoglavja, razdelki). Vsebino stališč o jedrski energiji v predvolilnih programih bomo ugotavljali skozi poglobljeno analizo izraženih stališč, pri čemer nas bo zanimalo, ali so stranke jedrski energiji naklonjene ali ne, kaj jim je v povezavi s to tematiko najbolj pomembno, kaj v največji meri izpostavljajo, na kaj se osredotočajo in ali so med njimi kakšne skupne točke.

Skozi pregled predvolilnih programov bomo skušali odgovoriti na naslednja vprašanja:

1. Ali so politične stranke v svojih predvolilnih programih za volitve v DZ leta 2022 oblikovale svoja stališča do jedrske energije; in če so jih, kako pomembna je bila tematika jedrske energije v njihovih programih?
2. Ali so politične stranke jedrski energiji naklonjene ali ne?
3. Ali je mogoče med vsebinskimi poudarki v povezavi z jedrsko energijo med strankami najti skupne točke? Ali lahko govorimo na primeru Slovenije o »ideoloških« delitvah stališč?

Analiza

Že iz razprav na nekaterih predvolilnih soočenjih na RTV Slovenija lahko razberemo, da je bila tematika jedrske energije v volilni kampanji prisotna (Al. Ma. in G. K., 2022; MMC RTV SLO, 2022a; MMC RTV SLO, 2022b; M. Z. in T. K. B., 2022), podobno pa je mogoče razbrati tudi iz predvolilnih programov strank. Kar 12 od 15 strank, ki so na volitvah v DZ 2022 dosegle vsaj odstotek glasov, je v svojem predvolilnem programu opredelilo svoje stališče glede jedrske energije (glej Tabelo 8.1).

Tabela 8.1: Opredeljenost do jedrske energije v predvolilnih programih

Stranka	Stališče opredeljeno
Gibanje Svoboda (GS)	DA
Slovenska demokratska stranka (SDS)	DA
Nova Slovenija - Krščanski demokrati (NSi)	DA
Socialni demokrati (SD)	DA
Levica	DA
Lista Marjana Šarca (LMŠ)	DA
Stranka Alenke Bratušek (SAB)	DA
Nestrankarska ljudska lista gibanja Zdrava družba	DA
Naša prihodnost in Dobra država	DA
Piratska stranka Slovenije	DA
Slovenska nacionalna stranka (SNS)	DA
Vesna – zelena stranka (VESNA)	DA
Povežimo Slovenijo	NE
Državlansko gibanje Resni.ca	NE
Naša dežela	NE

Vir: Avtorica na podlagi programov političnih strank.

Med tremi političnimi strankami, ki se glede jedrske energije v svojih programih niso opredelile, najdemo eno (Državlansko gibanje Resni.ca), ki se tematiki energetike sploh ni posvetila, in dve, ki sta se tematiki energetike posvetili v manjši meri, vendar svojega stališča o jedrski energiji v programu nista izrazili. Čeprav se je velik delež strank v svojih predvolilnih programih opredelil do jedrske energije, ni nujno, da tematiko smatrajo za pomembno in se ji v predvolilnem programu podrobno posvečajo.

Glede na to, kako pomembna je tematika jedrske energije v strankarskem predvolilnem programu, lahko med strankami v grobem identificiramo dve skupini, in sicer stranke, ki so v programu tematiki posvetile zgolj eno alinejo oz. točko (Gibanje Svoboda (GS), Slovenska demokratska stranka (SDS), Lista Marjana Šarca (LMŠ), Stranka Alenke Bratušek (SAB), Nestrankarska ljudska lista gibanja Zdrava družba, Naša prihodnost in Dobra država, Slovenska nacionalna stranka (SNS), Vesna – zelena stranka (VESNA)), in stranke, ki so tematiko jedrske energije obravnavale natančneje skozi nekoliko daljši sestavek (Nova Slovenija - Krščanski demokrati (NSi), Socialni demokrati (SD), Levica). Na tem mestu je pomembno, da omenimo še Piratsko stranko Slovenije, ki je tematiki jedrske energije v svojem programu posvetila celotno, v primerjavi z

drugimi strankami občutno obsežnejše poglavje. Stranke so tematiko jedrske energije vključevale v poglavja o (zeleni) energetiki, infrastrukturi, ekonomiji, (zelenem) gospodarstvu, okolju, trajnostnem razvoju, ekologiji. Iz tega je mogoče razločiti stranke, ki vidijo jedrsko energijo kot okoljsko tematiko (Levica, Nestransarska ljudska lista gibanja Zdrava družba, Naša prihodnost in Dobra država, Piratska stranka Slovenije, VESNA), in stranke, ki jo vidijo kot del (zeleni) energetike oz. gospodarstva (GS, SDS, NSi, SD, LMŠ, SAB, SNS).

V splošnem so slovenske politične stranke v svojih predvolilnih programih jedrski energiji naklonjene. Ena stranka (VESNA) je jedrski energiji izrazito nenaklonjena, tri stranke svojega stališča o tem, ali so jedrski energiji naklonjene ali ne, niso izrazile jasno (Nestransarska ljudska lista gibanja Zdrava družba, Levica, GS), osem strank pa je jedrski energiji naklonjenih (SNS, Naša prihodnost in Dobra država, SDS, Piratska stranka Slovenije, SAB, LMŠ, SD, NSi).

Če stališča vsebinsko natančneje pregledamo, lahko med političnimi strankami najdemo nekaj skupnih točk. Prva je ta, da so vse stranke v povezavi s tematiko jedrske energije izpostavile predvsem gradnjo drugega bloka jedrske elektrarne Krško (JEK 2), druga pa ta, da jih je veliko število svojo končno odločitev o gradnji JEK 2 povežalo z izidom glasovanja na referendumu. Nekatere so v svojem predvolilnem programu jasno izpostavile, da gradnjo JEK 2 podpirajo, vendar morajo projekt na referendumu podpreti tudi državljani – to lahko zaznamo npr. pri stranki SD:

Socialni demokrati menimo, da bo podnebne cilje in hkratno energetska neodvisnost težko doseči brez jedrske energije. Ocenjujemo pa, da je to tako pomembna in dolgoročna odločitev, da jo je treba po poglobljeni in temeljiti javni razpravi sprejeti na referendumu. (Socialni demokrati, 2022: 97)

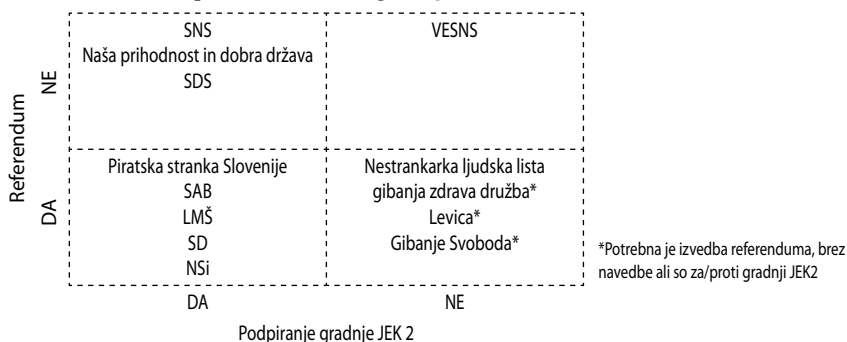
Nekatere pa se o svoji podpori oz. nasprotovanju niso opredelile, so pa jasno izrazile, da je za odločitev o gradnji potreben referendum – to lahko zaznamo npr. pri stranki Gibanje Svoboda:

Poskrbeli bomo za transparentnost in neodvisnost pri vodenju investicijskih odločitev ter spoštovali odločitev ljudi na referendumu. Sprejemljive bodo le tiste jedrske tehnologije, ki jih obvladuje Zahodni svet. Analizirali bomo tudi možnost vpeljave novih jedrskih tehnologij (majhnih modularnih reaktorjev). (Gibanje Svoboda, 2022: 19)

Že skozi pregled literature smo ugotavljali, da referendum pri sprejemanju odločitev o jedrski energiji pomeni pomembno politično orodje, kar

se kaže tudi na primeru Slovenije. Zanimiv vidik težnje k referendumu o gradnji JEK 2 predstavlja Slovensko javno mnenje, ki kaže na to, da bodo politične stranke izredno težko vnaprej predvidele, kakšna bi bila odločitev državljanov (Kurdija et al., 2016). Ugotavljali smo tudi to, da povezovanje referenduma z odločitvijo o jedrski energiji v Sloveniji ni novost, saj lahko tak poskus v povezavi z zaprtjem JEK 1 najdemo v 90. letih (Fink Hafner et al., 2017: 28; Stritar, 1996). Razlika med pobudami zdaj in tistimi v preteklosti je ta, da so v tistem času želeli doseči to, da bi se državljani jedrske energiji odpovedali, danes pa bi velik del političnih strank od državljanov želel podporo za gradnjo JEK 2. To se kaže tudi v tem, da imajo stranke v svojih predvolilnih programih veliko slabše razdelane ideje o alternativah jedrske energiji – kako bi lahko v prihodnosti pridobivali električno energijo, če se državljani na referendumu izrečejo proti gradnji JEK 2. Spodaj, na Sliki 8.1, vidimo, kako so se politične stranke v svojih predvolilnih programih opredelile glede gradnje JEK 2 in referenduma o tem.

Slika 8.1: Stališča političnih strank glede JEK 2, volitve DZ 2022

Vir: Avtorica na podlagi analize predvolilnih programov.

Ob teh stališčih političnih strank do gradnje JEK 2 lahko ugotovimo, da striktnega političnega nasprotovanja gradnji JEK 2 – razen stranke VESNA – ni. To še dodatno potrjuje ugotovitve Martinovskýga in Mareša (2012), da vsaj v Sloveniji kot postsocialistični državi ni prave politične opozicije jedrske energiji. Največja opozicija projektu gradnje JEK 2 je civilna družba (Huš, 2020; Focus, 2022; Umanotera, 2022), vidnejše politične stranke mu ne nasprotujejo. To, da je stranka VESNA edina izjema med strankami, ni presenetljivo, saj jo vodita akterja, ki izhajata iz okoljske civilne družbe. V tem oziru lahko v izvoru stranke in striktnem nasprotovanju jedrske energiji

(predvsem gradnji JEK 2) vidimo nekatere podobnosti med Zelenimi Slovenije iz 90. let in med novonastalo stranko VESNA. Identificiramo lahko še tri politične stranke, ki gradnje JEK 2 eksplicitno ne podpirajo, vendar ji za razliko od stranke VESNA tudi ne nasprotujejo – odločitev o gradnji popolnoma prepuščajo državljanom na referendumu. Največja skupina strank podpira gradnjo JEK 2, vendar bi za le-to želela pridobiti podporo tudi od državljanov na referendumu, tri stranke pa gradnjo JEK 2 podpirajo brez omembe izvedbe referenduma na to temo.

Kljub temu da lahko med političnimi strankami v povezavi z gradnjo JEK 2 zaznamo neke vrste konsenz, je v povezavi s tem kar nekaj odprtih vprašanj oziroma pomislekov. Poleg tega, da bi gradnjo JEK 2 lahko zavrnili državljani na referendumu, pomeni dodatno potencialno težavo, na katero se bo v povezavi z gradnjo JEK 2 nujno potrebno pripraviti, tudi nasprotovanje sosednjih držav, npr. Avstrije (G. C. in M. Z., 2021). Poleg možnega nasprotovanja lahko težavo predstavlja tudi financiranje takšnega projekta. V predvolilnih programih strank ni mogoče najti podrobnosti o dejanski izvedbi projekta. Razen NSi ni v svojem predvolilnem programu nobena druga stranka omenila tega, kako bi se tako ogromen projekt financiral. Pri NSi lahko o financiranju v programu najdemo sledeče:

Predlagamo naslednji model financiranja: 25–50 % investicije financira Republika Slovenija, slovenski državljani z možnostjo garantiranega donosa, slovenski pokojninski in drugi skladi, mednarodni skladi. (Nova Slovenija, 2022: 15)

Čeprav je model financiranja vsaj omenjen, ni jasno razvidno, kje bi država sredstva za investicijo dobila. V tem kontekstu se pojavljajo premisleki, da bi projekt vnovič sofinancirala Hrvaška (G. C. in M. Z., 2021), čemur pa NSi v svojem programu nasprotuje. Druge politične stranke so se vprašanju financiranja s strani Slovenije oz. sofinanciranja s Hrvaško v svojih programih popolnoma izognile. V povezavi s financiranjem lahko izpostavimo še nekaj zanimivega: kar pet političnih strank je poudarilo pomen transparentnosti pri investicijah v jedrsko energijo, npr. LMS glede gradnje JEK 2: »Podpiramo posvetovalni referendum in želimo transparentno finančno tehnološko konstrukcijo celotnega projekta« (Lista Marjana Šarca, 2022: 43).

Na primeru Slovenije ne moremo govoriti o striktni ločnici stališč o jedrski energiji med ideološko levo in desno usmerjenimi strankami, čeprav jo lahko opazimo vsaj do neke mere. Stranki, ki bi ju lahko v kontekstu Slovenije označili kot skrajno desni in populistični (SNS in SDS), obe podpirata

gradnjo JEK 2, ne da bi se o tem posvetovali z državljani na referendumu. Ideološko desna stranka, ki bi jo lahko označili za nekoliko zmernejšo (NSi), pa se pri svojih idejah pridružuje ideološko levim in levosredinskim strankam. To je z vidika teoretičnih pričakovanj zanimiva ugotovitev – pri naklonjenosti referendumom se populistične stranke pogosto povezujejo, predvsem z vidika antielitističnih nagnjenj in populističnih idej vračanja moči ljudstvu (Jacobs et al., 2018: 520–522; Gherghina in Silagadze, 2020: 795; Gherghina in Pilet, 2021: 1; Van Crombrugge, 2021: 109–110). Kljub teoretičnim pričakovanjem lahko najdemo empirične raziskave, ki kažejo na to, da populistične stranke v primerjavi z nepopulističnimi referendumom niso bistveno bolj naklonjene (Gherghina in Silagadze, 2020; Gherghina in Pilet, 2021). Pri tem je pomembno izpostaviti še to, da so populistične stranke referendumom veliko bolj naklonjene, ko so v opoziciji (Jacobs et al., 2018: 517) – pred volitvami na primer predvsem stranka SDS sebe ni videla kot potencialno opozicijsko stranko.

Ugotovimo lahko, da med političnimi strankami obstajajo določene razlike pri želenem načinu sprejemanja odločitve glede gradnje JEK 2, vseeno pa lahko govorimo o nekem večinskem konsenzu glede prihodnosti jedrske energije v Sloveniji. Takšen konsenz v luči tega, da je EU jedrsko energijo označila kot sprejemljivo možnost za doseganje ciljev nizkoogljične družbe (European Commission, 2022) in kot ljudem nenevarno (European Commission, 2021), ni presenetljiv. Na tem mestu lahko izpostavimo še ugotovitve Hočvarja (2025), ki v okviru okoljskih tematik² izpostavlja pomen vpliva EU na slovenske politične stranke. Pomembno pa k naklonjenosti jedrski energiji slovenskih političnih strank vpliva tudi to, da je Slovenija pri pridobivanju električne energije močno odvisna od JEK 1 (Kramžer in Božič, 2022). Jedrska energija ima v nacionalnem energetske in podnebne načrtu pomembno vlogo, načrt pa do leta 2027 predvideva tudi izvedbo potrebnih analiz za sprejetje odločitve o gradnji JEK 2 (Vlada Republike Slovenije, 2020). V bližnji prihodnosti pa ima velik pomen tudi JEK 1, ki bi lahko obratovala vsaj še do leta 2043 (Manojlović in Iveković, 2021).

2 Tematiko jedrske energije lahko vključimo v okvir okoljskih tematik predvsem zaradi tega, ker se v povezavi s takšnim načinom pridobivanja električne energije pogosto izpostavlja zmanjšanje vplivov na okolje (na primer zmanjšanje izpustov).

Sklep

Skozi pregled predvolilnih programov političnih strank za volitve v DZ 2022 smo ugotovili, da so se stranke v veliki meri opredeljevale do jedrske energije. Čeprav lahko v kar 12 od 15 predvolilnih programov strank, ki so na volitvah dosegle več kot odstotek glasov, zasledimo stališča o jedrski energiji, nikakor ne moremo trditi, da je šlo za tematiko, ki je bila v predvolilnih programih pomembna. Glede pomembnosti tematike v največji meri izstopa Piratska stranka Slovenije, ki je jedrski energiji posvetila celotno poglavje, medtem ko so se druge politične stranke tematiki posvetile v občutno manjši meri, skozi kakšno alinejo ali pa krajši sestavek.

Ugotovili smo, da lahko med političnimi strankami v povezavi z jedrsko energijo vsaj do neke mere zaznamo konsenz. Vsebinsko je bila v ospredju predvsem gradnja JEK 2, s katero bi se večina političnih strank strinjala, če bi projekt na referendumu potrdili tudi državljani. Izvedba referendumov še posebej pri tematiki jedrske energije lahko vodi v »družbeno dovoljenje«. Gre za koncept, ki ga z jedrsko energijo poveže Hoedl (2019) in lahko pomembno prispeva k sprejemljivosti projektov, povezanih z jedrsko energijo. V okviru tega je pomembno ustvarjanje zaupanja, preglednost projekta, dejansko javno udejstvovanje z nekimi učinki in varnost ter varovanje zdravja in okolja. Poleg vzajemnih debat, ki vodijo v neke skupne odločitve, je pomemben del javnega udejstvovanja lahko tudi glasovanje na referendumih (Hoedl, 2019). Nekatere politične stranke so v svojih predvolilnih programih poudarile tudi preglednost oziroma transparentnost projekta. Kljub poudarjanju vidika transparentnosti s strani nekaterih strank lahko na primeru Slovenije referendum razumemo kot poskus legitimacije odločitve, ki jo politične stranke želijo sprejeti ne glede na mnenje državljanov (Rahat, 2009: 98); kot pokazatelj tega lahko razumemo v predvolilnih programih slabo razdelane ideje o alternativah jedrski energiji v primeru nestrinjanja državljanov z gradnjo JEK 2 na referendumu.

Med ideološko levimi in desnimi strankami je mogoče zaznati razlike, izstopata predvsem dve stranki, ki bi ju lahko označili za izrazito desni (SNS in SDS), ki bi za razliko od večine drugih strank odločitev za gradnjo JEK 2 sprejeli brez posvetovanja z državljani na referendumu. Kljub temu težko govorimo o tem, da bi se stališča strogo delila po razkolu levo-desno, pri tej tematiki lahko govorimo celo o konsenzu med večino političnih strank (razlike so samo v načinu, kako bi do odločitve o gradnji JEK 2 prišlo).

Zdi se, da ne gre za tematiko, ki bi bila posebej kontroverzna in bi med političnimi strankami povzročala spore in delitve. V kontekstu Slovenije

kontroverznost tematike izvira predvsem iz tega, ker jedrski energiji ostro nasprotuje več okoljskih organizacij. Nekatere izmed njih so na primer leta 2021 zaradi izdaje energetskega dovoljenja za JEK 2 vložile tožbo proti ministrstvu za infrastrukturo ter okolje in prostor (N1, 2021). Šlo je sicer za simbolno dejanje, ki pa kaže na to, da se organizacije niso pripravljene sprijazniti z gradnjo JEK 2. Ob tem je še bolj razumljivo to, da si politične stranke prizadevajo za pridobitev večje legitimnosti odločitve o gradnji JEK 2 s strani državljanov na referendumu, kar bi postavilo okoljske organizacije pri njihovem nasprotovanju v veliko slabši položaj.

V prihodnje bi bilo smiselno stališča slovenskih političnih strank o jedrski energiji analizirati podrobneje skozi poglobljene intervjuje s predstavniki strank. Zanimiv uvid v tematiko pa bi lahko prinesla tudi raziskava stališč slovenskih političnih strank skozi daljše časovno obdobje, kar nam bi omogočilo vpogled v (ne)stabilnost teh stališč skozi čas.

Literatura

- Akkerman, Tjitske (2015): Immigration policy and electoral competition in Western Europe: A fine-grained analysis of party positions over the past two decades. *Party Politics* 21 (1): 54–67.
- Bagashka, Tanya (2014): The Bulgarian “Nuclear Referendum” of 2013 and the independence of the Bulgarian media. *East European Politics* 30 (4): 568–587.
- Baumgartner, R. Frank (1989): *Conflict and rhetoric in French policymaking*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press.
- Benoit, Kenneth in Michael Laver (2007): Estimating party policy positions: Comparing expert surveys and hand-coded content analysis. *Electoral Studies* 26 (1): 90–107.
- Bräuninger, Thomas in Nathalie Giger (2018): Strategic Ambiguity of Party Positions in Multi-Party Competition. *Political Science Research and Methods* 6 (3): 527–548.
- Brouard, Sylvain, Florent Gougou, Isabelle Guinaudeau, Simon Persico in Alexandra Harwood (2013): A Campaign Effect: The Decline in French Opposition to Nuclear Power in 2011–2012. *Revue française de science politique* 63 (6): 19–49.
- Edberg, Karin in Ekaterina Tarasova (2016). Phasing out or phasing in: Framing the role of nuclear power in the Swedish energy transition. *Energy Research & Social Science* 13: 170–179.
- Fink Hafner, Danica, Meta Novak in Matej Knep (2017): Razvoj slovenskih zelenih strank v primerjalni perspektivi. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Franchino, Fabio (2014): The social bases of nuclear energy policies in Europe: Ideology, proximity, belief updating and attitudes to risk. *European Journal of Political Research* 53 (2): 213–233.
- Franzmann, Simon in André Kaiser (2006): Locating Political Parties in Policy Space, A Reanalysis of Party Manifesto Data. *Party Politics* 12 (2): 163–188.
- Gaigalis, Vygandas, Antanas Markevicius, Romualdas Skema in Juozas Savickas (2015): Sustainable energy strategy of Lithuanian Ignalina Nuclear Power Plant region for 2012–2035 as a chance for regional development. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 51: 1680–1696.
- Gherghina, Sergiu (2019): How Political Parties Use Referendums: An Analytical Framework. *East European Politics and Societies and Cultures* 33 (3): 677–690.
- Gherghina, Sergiu in Jean-Benoit Pilet (2021): Do populist parties support referendums? A comparative analysis of election manifestos in Europe. *Electoral Studies* 74 (9): 102419.

- Gherghina, Sergiu in Nanuli Silagadze (2020): Populists and Referendums in Europe: Dispelling the Myth. *The Political Quarterly* 91 (4): 795–805.
- Grynaviski, D. Jeffrey (2015): Reflections of a party scholar on direct democracy and the direct democracy literature. *Electoral Studies* 38: 238–240.
- Gudbrandsen, Frøy (2010): Partisan Influence on Immigration: The Case of Norway. *Scandinavian Political Studies* 33 (3): 248–270.
- Han, Kyung Joon (2018): Beclouding Party Position as an Electoral Strategy: Voter Polarization, Issue Priority and Position Blurring. *British Journal of Political Science* 50 (2): 653–675.
- Helbling, Marc in Anke Tresch (2011): Measuring party positions and issue salience from media coverage: Discussing and cross-validating new indicators. *Electoral Studies* 30 (1): 174–183.
- Hočevár, Marko (2025): Slovenske politične stranke in okoljski diskurzi: Hegemonija »zelenega« kapitalizma. V: Meta Novak (ur.), *Volitve v državni zbor 2022*, 163–190. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Hoedl, A. Seth (2019): A Social License for Nuclear Technologies. V: Jonathan L. Black-Branch (ur.) in Dieter Fleck (ur.), *Nuclear Non-Proliferation in International Law - Volume IV, Human Perspectives on the Development and Use of Nuclear Energy*, 19–45. Haag: T.M.C. Asser Press.
- Jacobs, Kristof, Agnes Akkerman in Andrej Zaslove (2018): The voice of populist people? Referendum preferences, practices and populist attitudes 53: 517–541.
- Jahn, Detlef (1992): Nuclear power, energy policy and new politics in Sweden and Germany. *Environmental Politics* 1 (3): 383–417.
- Jakobi, Anja P. (2011): Political Parties and the Institutionalization of Education: A Comparative Analysis of Party Manifestos. *Comparative Education Review* 55 (2): 189–209.
- Jensen-Eriksen, Niklas (2020): Looking for cheap and abundant power: Business, government and nuclear energy in Finland. *Business History* 64 (8): 1413–1434.
- Kitschelt, P. Herbert (1986): Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Democracies. *British Journal of Political Science* 16 (1): 57–85.
- Koljonen, Juha, Veikko Isotalo, Petti Ahonen in Mikko Matilla (2022): Comparing computational and non-computational methods in party position estimation: Finland, 2003–2019. *Party Politics* 28 (2): 306–317.
- Köning, Thomas, Moritz Marbach in Moritz Osnabrügge (2013): Estimating Party Positions across Countries and Time — A Dynamic Latent Variable Model for Manifesto Data. *Political Analysis* 21 (4): 468–491.
- Laver, Michael (2014): Measuring Policy Positions in Political Space. *Annual Review of Political Science* 17: 207–223.

- Laver, Michael in John Garry (2000): Estimating Policy Positions from Political Texts. *American Journal of Political Science* 44 (3): 619–634.
- Laver, Michael, Kenneth Benoit in John Garry (2003): Extracting Policy Positions from Political Texts Using Words as Data. *The American Political Science Review* 97 (2): 311–331.
- Martinovský, Petr in Miroslav Mareš (2012): Political support for nuclear power in Central Europe. *International Journal of Nuclear Governance Economy and Ecology* 3 (4): 338–359.
- Mažylis, Liudas in Aušrinė Jurgelionytė (2012): The Lithuanian Referendum on Extending the Working of the Ignalina Nuclear Power Station: The Rationality of Actors within (Un-) changing Structures. *Baltic Journal of Law & Politics* 5 (1): 117–136.
- McBeth, Mark K., Megan Warnement Wrobel in Irene van Woerdner (2022): Political ideology and nuclear energy: Perception, proximity, and trust. *Review of Policy Research*, Early View.
- Pennings, Paul in Hans Keman (2002): Towards a New Methodology of Estimating Party Policy Positions. *Quality and Quantity* 36: 55–79.
- Rahat, Gideon (2009): Elite motives for initiating referendums: avoidance, addition and contradiction. V: Maija Setälä (ur.) in Theo Schiller (ur.), *Referendums and Representative Democracy: Responsiveness, Accountability and Deliberation*, 98–117. Abington: Taylor & Francis Group.
- Ruedin, Didier in Laura Morales (2019): Estimating party positions on immigration: Assessing the reliability and validity of different methods. *Party Politics* 25 (3): 303–314.
- Schmid, Nicolas (2021): A comparative and dynamic analysis of political party positions on energy technologies. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 39: 206–228.
- Schreurs, Miranda A. (2012): The politics of phase-out. *Bulletin of the Atomic Scientists* 68 (6): 30–41.
- Setälä, Maija (2006): On the problems of responsibility and accountability in referendums. *European Journal of Political Research* 45: 699–721.
- Stritar, Andrej (1996): Public Acceptance, a Key Issue of Nuclear Energy. V: Vladimir Knapp (ur.) in Nikola Čavlina (ur.), *International Conference: Nuclear Option in Countries with Small and Medium Electricity Grid, Conference Proceedings*, 134–141. Zagreb: Croatian Nuclear Society.
- Tompkins, Andrew (2016): Franco-German Opposition to Nuclear Energy in the 1970s. *Contemporary European History* 25 (1): 117–142.
- Topaloff, Liubomir (2017): The Rise of Referendums: Elite Strategy or Populist Weapon? *Journal of Democracy* 28 (3): 127–140.

- Van Crombrugge, Ronald (2021): Are Referendums Necessarily Populist? Countering the Populist Interpretation of Referendums Through Institutional Design. *Representation* 57 (1): 109–130.
- Vogler, Ralf (2022): Degree of political attention towards tourism: An analysis of party manifestos during German federal elections. *European Journal of Tourism Reserach* 31: 1–17.
- Wiliarty, Sarah Elise (2013). Nuclear Power in Germany and France. *Polity* 45 (2): 281–296.

Viri

- Al. Ma. in G. K. (2022): Drugo radijsko predvolilno soočenje, tokrat o ruskih energentih in kadrovanju politike. MMC RTV SLO, 6. 4. 2022. Dostopno prek <https://www.rtvlo.si/slovenija/drugo-radijsko-predvolilno-soocenje-tokrat-o-ruskih-energentih-in-kadrovanju-politike/618509>, 19. 10. 2022.
- Chrisafis, Angélique (2022): France to build up to 14 new nuclear reactors by 2050, says Macron. The Guardian, 10. 2. 2022. Dostopno prek <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/10/france-to-build-up-to-14-new-nuclear-reactors-by-2050-says-macron>, 18. 10. 2022.
- Drvarič, Iva (2022): Energetska vprašanja imajo le malo prostora za napačne odgovore. Dostopno prek <https://www.alumnief.si/energetska-vprasanja-imajo-le-malo-prostora-za-napacne-odgovore/>, 18. 10. 2022.
- European Commission (2021): Technical assessment of nuclear energy with respect to the 'do no significant harm' criteria of Regulation (EU) 2020/852 ('Taxonomy Regulation'). Petten: European Commission Joint Research Centre.
- European Commission (2022): Questions and Answers on the EU Taxonomy Complementary Climate Delegated Act covering certain nuclear and gas activities. Dostopno prek https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_22_712, 18. 10. 2022.
- Focus (2022): Jedrska energija. Dostopno prek <https://focus.si/kaj-delamo/programi/energija/jedrska-energija/>, 18. 10. 2022.
- G. C. in M. Z. (2022): Hrvaško zanima sodelovanje pri projektu NEK 2, Avstrija zaradi slovenskih načrtov zaskrbljena. MMC RTV SLO, 21. 7. 2021. Dostopno prek <https://www.rtvlo.si/gospodarstvo/hrvasko-zanima-sodelovanje-pri-projektu-nek-2-avstrija-zaradi-slovenskih-nacrtov-zaskrbljena/588341>, 20. 10. 2022.
- Gibanje Svoboda (2022): Zaslužimo si, volilni program 2022. Dostopno prek https://gibanjesvoboda.si/wp-content/uploads/2022/03/SVOBODA_volilni-program.pdf, 19. 10. 2022.
- Huš, Katja (2020): OD TEŠ 6 DO NEK 2: od slabe do slabe ideje. Dostopno prek <https://www.greenpeace.org/slovenia/blog/3370/od-tes-6-do-nek-2-od-slabe-do-slabe-ideje/>, 18. 10. 2022.
- Kramžer, Maja in Tomaž Božič (2022): Neto proizvodnja električne energije v januarju 2022 manjša kot v januarju 2021. Dostopno prek <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10171>, 19. 10. 2022.

- Kurdija, Slavko, Mitja Hafner Fink, Brina Malnar in Klement Podnar (2016): Slovensko javno mnenje 2016/1: Raziskava o odnosu delo-družina, Stališča Slovencev o družinski problematiki in potrebah družin, Stališča o izbranih vidikih zdravja in zdravstva, Ogledalo javnega mnenja [Podatkovna datoteka]. Dostopno prek <https://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/sjm161/>, 19. 10. 2022.
- Lista Marjana Šarca (2022): Normalizacija. Rešitve. Razvoj. Dostopno prek <https://www.strankalms.si/wp-content/uploads/2021/11/LM%C5%A0-0-program-2022-2026-dokument.pdf>, 20. 10. 2022.
- Lynas, Mark (2022): Finland's Green Party endorses nuclear power. Dostopno prek <https://allianceforscience.cornell.edu/blog/2022/05/finland-green-party-nuclear/>, 24. 10. 2022.
- Manojlović, Stanko in Ilijana Iveković (2021): Projekt: Dolgoročno obratovanje Nuklearne elektrarne Krško (2023 – 2043). Dostopno prek <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MOP/Dokumenti/CPVO/Javne-razgrnitve/NEK/Projekt.pdf>, 19. 10. 2022.
- MMC RTV SLO, 7. 4. 2022a, »Povzetek predvolilnega soočenja izvenparlamentarnih strank«. Dostopno prek <https://www.rtv slo.si/enostavno/volitve-2022/povzetek-predvolilnega-soocenja-izvenparlamentarnih-strank-7-4-2022/618711>, 19. 10. 2022.
- MMC RTV SLO, 20. 4. 2022b, »Povzetek prevolilnega soočenja parlamentarnih strank«. Dostopno prek <https://www.rtv slo.si/enostavno/volitve-2022/povzetek-predvolilnega-soocenja-parlamentarnih-strank-20-4-2022/620660>, 19. 10. 2022.
- M. Z. in T. K. B. (2022): Slovenija zdaj: soočenje o odprtih gospodarskih, javno-finančnih in okoljskih vprašanjih. MMC RTV SLO, 19. 4. 2022. Dostopno prek <https://www.rtv slo.si/slovenija/parlamentarne-volitve-2022/slovenija-zdaj-soocenje-o-odprtih-gospodarskih-javnofinancnih-in-okoljskih-vprasanjih/620474>, 19. 10. 2022.
- N1, 8. 10. 2021, »Tožba zaradi izdaje energetskega soglasja za NEK 2, Vrtovec o 'nagajanju'«. Dostopno prek <https://n1info.si/novice/slovenija/tozba-zaradi-izdaje-energetskega-soglasja-za-nek-2-vrtovec-o-nagajanju/>, 20. 10. 2022.
- Nova Slovenija (2022): Verjamemo v sodelovanje – Vladni program NSi. Dostopno prek <https://nsi.si/vladniprogram/>, 19. 10. 2022.
- Socialni demokrati (2022): Drugače. Dostopno prek <https://socialnidemokrati.si/novzacetek>, 21. 10. 2022.
- Umanotera (2022): Kakšno je vaše stališče do gradnje drugega bloka jedrske elektrarne v Krškem (JEK 2)? Dostopno prek <https://www.umanotera.org/kaj-delamo/pogosto-zastavljena-vprasanja/#toggle-id-9>, 19. 10. 2022.

- Vlada Republike Slovenije (2020): Celoviti nacionalni energetski in podnebni načrt Republike Slovenije. Dostopno prek https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn_5.0_final_feb-2020.pdf, 19. 10. 2022.
- von Hardenberg, Wilko Graf (2011): Nuclear Power, No Thanks! The Aftermath of Chernobyl in Italy and the Nuclear Power Referendum of 1987. Dostopno prek <https://www.environmentandsociety.org/arcadia/nuclear-power-no-thanks-aftermath-chernobyl-italy-and-nuclear-power-referendum-1987>, 19. 10. 2022.
- Zakon o političnih strankah (ZpolIS) (1994): Uradni list RS št. 100/05, 103/07, 99/13, 46/14 in 78/23. Dostopno prek <http://pisrs.si/Pis.web/pregled-Predpisa?id=ZAKO359>, 17. 9. 2023.